

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA

VOL. XXVIII, 8

SECTIO D

1973

Zakład Botaniki Farmaceutycznej. Instytut Analizy i Technologii Farmaceutycznej,
Wydział Farmaceutyczny, Akademia Medyczna w Lublinie
Kierownik: doc. dr hab. Tadeusz Szynal

Mirosława IZDEBSKA

Rośliny lecznicze i farmakopealne doliny Sopotu

Лекарственные и фармакопееальные растения долины Сопота

Medicinal and Pharmacopeial Plants of the Sopot River valley

Stały wzrost zapotrzebowania na surowce zielarskie i ich przydatność w różnorodnych dziedzinach stwarza konieczność dokładnej rejestracji zasobów roślin leczniczych oraz ściślejszego określenia stanowisk rzadszych gatunków ze szczególnym zwróceniem uwagi na ich ochronę. Dotychczas z terenu Lubelszczyzny wykazy takie podają: Miłkowska (1959), Krzaczek (1963), Szynal (1964), Izdebska (1968), Krzaczek (1969), Izdebska (1972). Praca niniejsza jest kontynuacją cyklu tych publikacji. Materiał do niej został zebrany przez K. Izdebskiego* w dolinie Sopotu na terenie Roztocza Środkowego (Chałubińska, Wilgat, 1954). W dolinie rzeki przeważają zdecydowanie gleby bagienne wytworzone z torfów niskich i przejściowych, torfiasto-mineralne oraz mady. Blisko koryta rzeki zalegają miejscami piaski. Miejscami dolinę rzeki otaczają lasy przeważnie sosnowe, rzadziej olsy.

Rejestr roślin leczniczych i farmakopealnych podałem w oparciu o publikacje: Motyka i Panycz (1936), Zielińska (1957), Nowiński (1969), Farmakopea Polska IV (1970). Przy poszczególnych gatunkach uwzględniałam rodzaj i możliwość pozyskiwania surowca (wg Szwiejkowskiego, 1956), stanowisko oraz siedlisko. Literami „FP” oznaczyłam gatunki wymienione w Farmakopei Polskiej, znakiem „+” rośliny o silnym działaniu lub trujące, a znakiem „—” stanowiska podane przez Krzaczkę (1963). Układ systematyczny i nomenklaturę poda-

* Izdebski K.: Zbiorowiska łąkowe Roztocza (rękopis).

łam według publikacji „Rośliny Polskie” Szafera, Kulczyńskiego, Pawłowskiego (1953).

WYKAZ GATUNKÓW

Equisetaceae

Equisetum limosum L. — skrzyp bagienny. Występuje przeważnie na mokrych, okresowo podtapianych siedliskach torfowisk przejściowych, rzadziej niskich. Stanowisko: Nowiny *, Ciotusza. *H-ba Equiseti majoris*, zbiór surowca dozwolony.

Pinaceae

Picea excelsa (Lam.) Lk. — świerk pospolity. Występuje w borach sosnowych sąsiadujących miejscami z doliną Sopotu. Stanowisko: Nowiny. *Resina pini*; pozyskiwanie surowca tylko z drzew ściętych i przeznaczonych do trzebieży.

Pinus silvestris L. — sosna zwyczajna. Występuje w borach sosnowych sąsiadujących miejscami z doliną Sopotu. Stanowisko: Nowiny. *Terebinthina communis* FP IV, *Resina pini* FP IV, *Turiones pini*, *Fruct. Pini immaturus*; pozyskiwanie surowca jak wyżej.

Cupressaceae

Juniperus communis L. — jałowiec pospolity. Występuje w borach sosnowych sąsiadujących miejscami z doliną Sopotu. Stanowisko: Nowiny. *Fruct. Juniperi* FP IV; zbieranie szyszkojagód dozwolone.

Betulaceae

Alnus glutinosa (L.) Gaernt. — olcha czarna. Występuje na podmokłych torfach niskich, rzadziej na glebie mineralnej. Stanowisko: Nowiny. *Cort. Alni*, *Fol. Alni*; zbieranie możliwe.

Polygonaceae

Rumex hydrolapathum Huds. — szczaw lancetowaty. Występuje wzdłuż brzegów Sopotu i jego starorzeczy na różnej głębokości wody. Stanowisko: Nowiny. *Rad. Hydrolapathi*; zbieranie możliwe z pewnymi ograniczeniami.

Rumex acetosa L. — szczaw zwyczajny. Gatunek dość pospolity, występuje w obrębie wilgotnych i suchszych partii łąk. Stanowisko: Nowiny. *Rad. Lapathi*; zbieranie dozwolone.

Ranunculaceae

Caltha palustris L. — knieć błotna. Gatunek pospolity na wilgotnych, okresowo zalewanych glebach torfowych niskich i przejściowych. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *H-ba Calthae palustris*; zbieranie prawie bez ograniczeń.

Cruciferae

Cardamine amara L. — rzeżucha gorzka. Występuje w lokalnych obniżeniach terenu, wzdłuż ścieków wodnych, w miejscach okresowego przepływu wody. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Cardamines*; zbieranie możliwe.

Cardamine pratensis L. — rzeżucha łąkowa. Gatunek pospolity na całym obszarze, wilgotnych, okresowo zalewanych łąk. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Cardamines pratensis*; zbieranie dopuszczalne.

Droseraceae

Drosera rotundifolia L. — rośliczka okrągłolistna. Występuje na kępach w obrębie torfowisk przejściowych. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Droserae*; gatunek chroniony, zbiór z półuprawy.

Drosera anglica Huds. — rośliczka długolistna. Gatunek rzadko spotykany, na torfowiskach przejściowych. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Droserae*; gatunek chroniony, zbiór z półuprawy.

Guttiferae

Hypericum perforatum L. — dziurawiec zwyczajny. Występuje w suchszych partiach łąk, głównie na glebach mineralnych. Stanowisko: Ciotusza. *H-ba Hyperici*; zbieranie możliwe, jednak ze względu na duże zapotrzebowanie surowca wskazane zakładanie upraw i półupraw.

Hypericum maculatum Cr. — dziurawiec czteroboczny. Występuje na siedliskach nieco bardziej wilgotnych niż gatunek poprzedni. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Hyperici*; zbiór jak wyżej.

Hypericum acutum Mnch. — dziurawiec skrzydełkowaty. Występuje pojedynczo w obniżeniach terenu i na brzegach zamulonych rowów na glebie mułowo-mineralnej. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Hyperici*; zbiór jak wyżej.

Crassulaceae

Sedum acre L. — rozchodnik ostry. Występuje na suchych pastwiskach przeważnie na glebie mineralnej. Stanowisko: Ciotusza. *H-ba Sedi acris*; zbieranie możliwe.

Saxifragaceae

Parnassia palustris L. — dziewięciornik błotny. Występuje pojedynczo na torfach przejściowych w obrębie zespołu niskich turzyc. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *H-ba Parnassiae*; zbieranie możliwe.

Rosaceae

Filipendula ulmaria (L.) Maxim. — wiązówka błotna. Występuje na kępach w olszynach i w obrębie wilgotnych partii torfowisk niskich. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Fl. Ulmariae* FP IV; zbieranie możliwe.

Comarum palustre L. — siedmiopalecznik błotny. Występuje na zakwaszonych okresowo podtopionych torfowiskach przejściowych. Stanowisko: Nowiny*, Ciotusza. *H-ba Comari palustris*; zbieranie dozwolone nawet w dość znacznych ilościach.

Potentilla erecta (L.) Hampe — pięciornik kurze ziele. Występuje na umiarkowanie wilgotnej i zakwaszonej glebie mineralnej lub torfiasto-mineralnej. Często w obrębie okresowo spasanых zbiorowisk łąkowych. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Rhiz. Tormentillae* FP IV; zbieranie dopuszczalne.

Potentilla anserina L. — pięciornik gęsi. Występuje na spasanых łąkach, przeważnie na glebie mineralnej. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Potentillae anserinae*; zbiór możliwy.

Geum rivale L. — kuklik zwisły. Występuje pojedynczo lub w niewielkich skupieniach na wilgotnych lub umiarkowanie wilgotnych łąkach przeważnie na glebie mineralnej. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Rad. Gei rivalis*; zbieranie dozwolone.

Papilionaceae

Trifolium pratense L. — koniczyna łąkowa. Gatunek pospolity na łąkach w obrębie doliny Sopotu. *Fl. Trifolii pratensis*. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza; zbieranie dozwolone.

Lythraceae

Lythrum salicaria L. — krwawnica pospolita. Występuje na wilgotnych okresowo zalewanych glebach torfowych i torfiasto-mineralnych. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Fl. Salicariae*, *H-ba Salicariae*, *Rad. Salicariae*; zbieranie możliwe.

Rhamnaceae

Frangula alnus Mill. — kruszyna pospolita. Gatunek dość pospolity, przeważnie w zaroślach olchowych. Stanowisko: Nowiny. *Cort. Rhamni frangulae* FP IV, *Cort. Frangulae*, *Fruct. Frangulae*; pozyskiwanie kory z upraw i półupraw, zbieranie owoców bez ograniczeń.

Umbelliferae

Pimpinella saxifraga L. — biedrzyńca mniejszy. Występuje przeważnie na spasywnych łąkach, zwłaszcza na glebie mineralnej lub torfiasto-mineralnej. Stanowisko: Ciotusza. *Rad. Pimpinellae*; zbieranie możliwe w niewielkich ilościach.

Cicuta virosa L. + — szalec jadowny. Występuje w obniżeniach terenu, nad rowami i starorzeczami okresowo podtapianymi. Stanowisko: Nowiny. *Rhiz. cicutae c. radicebus*; zbiór dozwolony.

Peucedanum palustre L. — gorysz błotny. Występuje przeważnie w wilgotnych olszynach i zaroślach. Stanowisko: Nowiny. *Rad. Peucedani palustris*; zbiór surowca możliwy w ograniczonych ilościach.

Primulaceae

Lysimachia nummularia L. — tojeść rozesłana. Występuje na wilgotnych okresowo zalewanych glebach mineralnych i torfowych. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Lysimachiae*; zbieranie dozwolone.

Ericaceae

Vaccinium myrtillus L. — borówka czarna. Występuje w borach sosnowych sąsiadujących miejscami z doliną Sopotu. Stanowisko: Nowiny. *Fruct. Myrtilli* FP IV, *Fol. Myrtilli*, *Bacca Myrtilli*; zbieranie surowca możliwe nawet w znacznych ilościach.

Calluna vulgaris (L.) Salisb. — wrzos zwyczajny. Gatunek pospolity na podsuchszych torfowiskach i w wilgotnych borach sosnowych sąsiadujących miejscami z doliną Sopotu. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Fl. Ericae*, *H-ba Ericae*; zbiór jak wyżej.

Solanaceae

Solanum dulcamara L. — psianka słodkogórz. Występuje na kępach w wilgotnych zaroślach i lasach olszynowych. Stanowisko: Nowiny. *Stipites Dulcamarae*; zbieranie możliwe.

Lentibulariaceae

Pinguicula vulgaris L. + — tłustosz pospolity. Sporadycznie na łączce śródleśnej w obrębie zbiorowiska niskich turzyc na torfie przejściowym. Stanowisko: Nowiny *. *H-ba Pinguiculae*; gatunek chroniony — zbiór z półprawy.

Labiatae

Glechoma hederacea L. — bluszcz kurdybanek. Występuje w suchszych partiach łąk i zarośli przeważnie na glebie mineralnej. Stanowisko: Nowiny. *H-ba Glechomae*; zbieranie możliwe.

Prunella vulgaris L. — głowienka pospolita. Występuje na łąkach okresowo spasanych, umiarkowanie wilgotnych na glebie mineralnej i torfiasto-mineralnej. Stanowisko: Ciotusza. *H-ba Prunellae*; zbieranie dozwolone.

Lycopus europaeus L. — karbienieć pospolity. Występuje w wilgotnych zaroślach i lasach olszynowych. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *H-ba Lycopi*; zbieranie możliwe.

Plantaginaceae

Plantago lanceolata L. — babka zwyczajna. Gatunek pospolity na całym terenie łąk w dolinie Sopotu. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Fol. Plantaginis*; zbieranie możliwe.

Menyanthaceae

Menyanthes trifoliata L. — bobrek trójlistkowy. Występuje na mokrych, okresowo zalewanych łąkach, w zamulonych rowach na glebie mineralnej lub mułowo mineralnej, rzadziej torfowej. Stanowisko: Nowiny, Ciotusza. *Fol. Menyanthidis* FP IV; pozyskiwanie surowca dozwolone.

Dipsacaceae

Succisa pratensis Mnch. — czarcikęs łąkowy. Występuje w obrębie okresowo spasanych zbiorowisk niskich turzyc opanowywanych przez olszyny. Stanowisko: Nowiny. *Rad. Succisae*; zbieranie możliwe.

Compositae

Achillea millefolium L. — krwawnik pospolity. Gatunek dość częsty w obrębie suchszych partii łąk przeważnie na glebie mineralnej. Stanowisko: Ciotusza. *H-ba Millefolii* FP IV, *Fl. Millefolii*; zbieranie dopuszczalne.

Taraxacum officinale Web. — mniszek pospolity. Gatunek częsty na całym terenie łąk. Stanowisko: Nowiny. *Rad. Taraxaci* FP IV, *H-ba Taraxaci*; zbieranie możliwe.

Hieracium pilosella L. — jastrzębiec kosmaczek. Występuje przeważnie na glebie mineralnej w obrębie suchych i okresowo spasanych łąk. Stanowisko: Ciotusza. *H-ba Pilosellae*; zbieranie dozwolone.

Iridaceae

Iris pseudoacorus L. — kosaciec żółty. Występuje przeważnie w wilgotnych okresowo zalewanych olszynach. Stanowisko: Ciotusza. *Rhiz. Iridis pseudoacori*; zbiór dozwolony.

PIŚMIENNICTWO

1. Chałubińska A., Wilgat T.: Podział fizjograficzny województwa lubelskiego. Przewodnik V Ogólnopolskiego Zjazdu Pol. Tow. Geograf., Oddział Lubelskiego Towarzystwa Geograficznego, Lublin 1954, 3—44.
2. Farmakopea Polska IV. PZWL, Warszawa 1970, 872.
3. Izdebska M.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, Sect. D, **23**, 283—295, 1968.
4. Izdebska M.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, Sect. D, **26**, 105—108, 1972.
5. Krzaczek T.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, Sect. D, **17**, 401—419, 1962.
6. Krzaczek T.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, Sect. D, **24**, 117—128, 1969.
7. Miłkowska J.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska, Sect. D, **14**, 321—354, 1959.
8. Motyka J., Panycz T.: Rośliny lecznicze i przemysłowe w Polsce. Książnica-Atlas, Lwów 1936, 334.
9. Nowiński M.: Rośliny lecznicze flory Polskiej. PWN, Poznań 1959, 279.
10. Szwiejkowski L.: Ochrona roślin w Polsce. Spół. Wyd. Artyst. i Użytkowych „Poziom”, Łódź 1956, 391.
11. Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B.: Rośliny polskie. PWN, Warszawa 1953, 1020.
12. Szynal T.: Ann. Univ. M. Curie-Skłodowska. Sect. D, **19**, 205—217, 1964.
13. Zielińska R.: Polskie i łacińskie nazwy krajowych roślin leczniczych. PZWL, Warszawa 1957, 61.

Otrzymano 10 III 1973.

РЕЗЮМЕ

Проведена регистрация лекарственных и фармакопеальных растений в средней части Розточа, в долине реки Сопот. Эта регистрация основана на точных фитосоциологических исследованиях (Издебский, манускрипт).

Приводятся размещения, частота появления и рассматриваются возможности сбора регистрируемых автором растений в природных условиях. Проведенная регистрация охватила 43 вида растений.

SUMMARY

The present paper deals with inventory of medicinal and pharmacopoeial plants of the Sopot river valley. The inventory is based on detailed phytosociological investigations (Izdebski typescript). The autor gives short remarks on the distribution of species, their frequency of occurrence and the possibility of collecting the plants in their natural environment. The paper enumerates 43 species of plants.